

Lausunto opetus- ja kulttuuriministeriön mietinnöstä 2010:10, ”Uusi kuvaohjelmalainsäädäntö”

1 Johdanto

Electronic Frontier Finland ry (Effi) pitää Valtion elokuvatarkastamon lakikauttamista kannatettavana ja oikeansuuntaisena toimenä. Näemme kuitenkin opetus- ja kulttuuriministeriön lakiehdotuksessa sekä periaatteellisia että käytännöllisiä ongelmia: ennakkotarkastuksen yksityistäminen ei poista siihen liittyviä ongelmia, varsinkaan kun tarkastusvelvollisuutta ollaan samalla laajentamassa merkittävästi.

Periaatteessa erityisen ongelmallista on tarkastusvelvollisuuden palauttaminen myös lapsilta kielletylle materiaalille. Lähtökohtaisestihan elokuvaikin pitäisi koskea perustuslain takaama sananvapaus: oikeus ilmaista, julkistaa ja vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä. Kuvaohjelmien ennakkotarkastusta koskevaa poikkeusta on perusteltu lasten suojelulla. K18-ohjelmien tarkastuspakko on selvästi vastoin perustuslakia.

Lain käytännön toimivuuden osalta ilmeisin heikkous on rajausta ”jos päätös on tehty Suomessa”. Ehdotuksen taloudellisten vaikutusten arviointi on myös jätetty liian vähälle huomiolle.

Lakiesitys ottaisi ennakkotarkastuksen piiriin elokuvien lisäksi myös nettiviideot ja pelit. Tietokonepelien luokittelussa hyvin toimivan yleiseurooppalaisen PEGI-järjestelmän korvaamistarvetta ei kuitenkaan perustella vakuuttavasti.

Effin kanta onkin, että pelien osalta PEGI-järjestelmä toimii jo riittävän hyvin ja rinnakkainen luokittelumekanismi sen rinnalla vain hämmentäisi. Uuden virallisen luokittelujärjestelmän sijaan olisi parempi siirtyä elokuvienkin osalta PEGI-järjestelmän kaltaiseen yritysvetoiseen järjestelmään.

2 Ennakkotarkastuksen luonne

Ennakkotarkastuksen siirtäminen valtion virkamiehiltä valtion kouluttamille ja harkinnanvaraisesti hyväksymille yksityisille kuvaluokittelijoille ei olennaisesti muuttaisi tarkastuksen luonnetta nykyisestä: kun myös lapsilta kiellet-

ty materiaali pitäisi tarkastaa ja K18-ikäraja olisi velvoittava, kyse olisi yhä ennakkosensuurista.

Luokittelijoiden koulutus- ja hyväksymismenettely on omiaan lisäämään luokittelutoiminnan viranomaisluonnetta. Asiaa ei helpota luokittelijoiden hyväksymisen kriteerien epämääräisyys - mitä tarkoittaa ”muuten sopiva luokittelijaksi”?

Luokittelijoille ei myöskään selvästikään voisi asettaa velvollisuutta luokitella kaikkea tarjottua materiaalia, eikä viranomaisellekaan sellaista esitetä. Siten luokittelijoiden syystä tai toisesta arveluttavana tai laittomana pitämälle ohjelmalle ei ehkä olisi helppoa saada luokitusta lainkaan, vaikka laittomuuden arviointi ei luokittelijoille kuuluisikaan.

Elokuvatarkastamon nykyinen oikeus määrätä elokuvista osia poistettaviksi todetaan sananvapauden kannalta ongelmalliseksi, eikä tätä tehtävää esitetä siirrettäväksi yksityisille luokittelijoille tai uudelle mediakasvatuskeskukselle. Lisäksi varsinaisen rikollisen materiaalin (kuten raa’an väkivallan ja lapsipornon) valvonta aiotaan siirtää poliisin tehtäväksi. Näiltä osin lakiuudistus on Effin mielestä oikeansuuntainen.

3 Vain aikuisille tarjottavan materiaalin luokittelu

Mietinnön mukaan ”lain lähtökohtana on, että kaikki kuvaohjelmat luokitellaan. Tällä on tarkoituksena välttää nykyisen kuvaohjelmalain epäkohta, jonka vuoksi on taloudellisesti kannattavampaa joissakin tapauksissa ilmoittaa ohjelma K18-merkinnällä varustetuksi kuin tarkastuttaa ohjelma. Ehdotettu säännös toisi ikärajaharkinnan kaikkiin merkitsemistilanteisiin ja näin laajentaisi erityisesti lasten sananvapautta verrattuna nykytilaan.”

Perustelu on outo. Miten lapsille suunnattu tarjonta tulisi taloudellisesti kannattavammaksi sillä, että myös lapsilta kielletylle materiaalille säilytetään lisäkustannuksia? Tilanteissa, joissa lapsille sopivaa materiaalia on tuotu markkinoille K18-leimalla tarkastusmaksun suuruuden takia, ko. materiaali vain jäisi kokonaan pois. Rivien välistä paistaakin halu rangaista ns. aikuisviihdettä ääneenlausumattomilla perusteilla.

Tällainen taloudellinen perustelu ei mitenkään mahdu perustuslain sallimaan lasten suojelemiseksi välttämättömään toimintaan. Siten, jos lakiin jätetään velvollisuus luokitella myös K18-aineisto, se selvästi edellyttää perustuslain säätämisyjärjestystä.

4 Pelien luokittelusta

Kuten mietinnössä todetaan, pelit luokitellaan jo nyt eurooppalaisten yritysten aloitteesta laaditulla PEGI-järjestelmällä, jonka kehitystä Euroopan komissiokin tukee, ja johon Euroopan parlamenttikin on ilmaissut luottavansa.

Kun yhdeksi ongelmaksi nähdään nykytilanteen ikäjärjestelmän monimutkaisuus, tuntuu oudolta ehdottaa sen muuttamista niin, että PEGI:n rinnalle kuitenkin tulisi toinenkin luokittelujärjestelmä.

Kun pelien markkinat kuitenkin ovat kansainvälisiä, erillisen ja erilaisen kansallisen luokittelujärjestelmän hyödyllisyyttä on vaikea nähdä.

5 Soveltamisala

Luokitteluvollisuuden kriteeriksi ehdotettu ”jos päätös [...] on tehty Suomessa” ei toimi nettitarjonnassa sen enempää kuin postimyynnissäkään. Se vain ajaisi alan yritykset Suomen rajojen ulkopuolelle, suomalaisviranomaisten valvonnan ja suomalaisen verottajan ulottumattomiin.

Ehto päätöksenteosta Suomessa lienee kopioitu televisio- ja radiolaista, jossa määritellään milloin tv-toiminnan harjoittaja on ”sijoittautunut Suomeen”. Tästä kontekstista irrallaan ehto on kovin vaikeatulkintainen. Riittäisikö, että yrityksen asianomainen työntekijä käy työmatkalla Tallinnassa tekemässä päätökset, vai pitäisikö sinne perustaa tytäryhtiö tarkoitusta varten?

Toisaalta koko järjestelmä on rakennettu siten, ettei siihen ole helppoa keksiä parempaakaan rajausta. Tästäkin syystä olisi aihetta harkita toisenlaista ratkaisua.

6 Taloudelliset vaikutukset eri toimijoihin

Ehdotetun valvontamaksun määräämisperuste olisi luonteeltaan rajusti pieniä toimijoita syrjivä, saattaisi jopa tehdä pienimuotoisen, pieneen kohderyhmään keskittyvän yrityksen toiminnan mahdottomaksi, ja kaventaisi tarjolla olevan kulttuurin kirjoa entisestään.

Jos luokittelujärjestelmä perustetaan ja sen kustannukset katetaan tällaisella valvontamaksulla, maksun suuruus pitäisi sitoa toiminnan liikevaihtoon tai muuhun yrityksen maksukyvyn mittalukuun, ja mieluiten vapauttaa pienimmät yritykset siitä kokonaan.

Luokitteluvollisuudesta itsestäänkin saattaa aiheutua merkittävä lisäku-

luerä pienille toimijoille. Yleensäkin on pelättävissä, että tarkastustoiminnan yksityistäminen sinänsäkin nostaa siitä aiheutuvia kustannuksia merkittävästi (katsastushinnatkin ovat nousseet yksityistämisen myötä), ja sen sovellusalan laajentaminen aivan varmasti aiheuttaa lisäkustannuksia. Kaiken kaikkiaan ehdotetun muutoksen kustannusvaikutuksia pitäisi analysoida paljon perusteellisemmin ennen lain säätämistä.

Effin ehdottama vaihtoehto, PEGI:n tapainen järjestelmä myös kuvaohjelmille, sen sijaan säästäisi välittömästi rahaa kaikille osapuolille.

7 Yhteenveto

Lakiesityksessä ollaan laajentamassa jo nykyisinkin ylijäreää valvontakoneistoa lastensuojelun verukkeella. Kuitenkin lapset käytännössä hakevat rajojaan ja pääsevät halutessaan käsiksi kiellettyihin materiaaleihin pienellä yrityksellä. Lasten kasvatusvastuuta ei pidä siirtää vanhemmilta viranomaisille, elokuvatuottajille tai teknisille estolaitteille, eikä lapsia voi pitää tynnyrissä. Jos lapset näkevät jotain ahdistavaa, on tärkeintä että he voivat keskustella asioista aikuisten kanssa.

Effin mielestä on jo korkea aika lopettaa elokuvien ennakkosensuuri, mutta elokuvatarkastuslautakunnan korvaaminen monimutkaisella, osittain yksityistetyllä ja nykyistä paljon laajempaan aineistoon kohdistuvalla luokittelumenettelyllä on huonosti toimiva ja kallis ratkaisu. Erityisesti vain aikuisille tarkoitettun materiaalin ennakkotarkastusvaatimus ei ole perusteltavissa lastensuojelulla ja on siten selvästi perustuslain vastainen.

Electronic Frontier Finland ry:n puolesta

Tapani Tarvainen, puheenjohtaja
puh. 040-729 3479
sähköposti tapani.tarvainen@effi.org

Electronic Frontier Finland – Effi ry on perustettu käyttäjien ja kansalaisten oikeuksien puolustamiseksi Internetissä. Yhdistys pyrkii vaikuttamaan muun muassa lainsäädäntöhankkeisiin sananvapaudesta, yksityisyydestä, tekijänoikeudesta, tietokoneohjelmien patentoinnista ja ei-toivotusta sähköisestä viestinnästä Suomessa ja Euroopassa. Lisätietoja Effin kotisivulta osoitteesta <http://www.effi.org/>.